

John Holt: Szabadság és azon túl – Bevezető

április 16, 2013

Talán eljött az ideje, hogy befejezzük azt, hogy az oktatásról beszéljünk, mondta nekem George Dennison, abban az időben, amikor "A gyereke élete" c. könyve megjelent. Nem voltam egészen biztos abban, hogy mit is ért ez alatt. Azt gondoltam, hogy arra gondol, hogy az oktatás szó arra utalhat, hogy az oktatás valami olyasmi, ami különálló folyamat lenne az élet többi részétől. Gyakran, mint más hasonló esetben, amikor nem vagyunk biztosak abban, hogy mit is akar mondani akivel beszélgetünk vártam, hogy nem tesz-e még valamit hozzá, ahhoz amit mondott. De valamilyen okból beszélgetésünk más irányt vett, és később se volt lehetőségem megkérdezni, hogy mit is ért ezen pontosan.

Abban az időben nem tűnt úgy, hogy eljött volna az idő, hogy ne beszéljek többet az oktatásról. A rá következő két évben százszámra találkoztam emberekkel kisebb vagy nagyobb csoportokban általában iskolákban vagy kollégiumokban, akikkel az oktatási rendszerről beszélgettem. Mindezek alatt a beszélgetések alatt nagyon gyakran, különösen, ha elég idő állt rendelkezésünkre, akkor nem az oktatásról beszélgettünk, hanem az emberi természetéről, az élet értelméről, a gyerekek és a felnőttek kapcsolatáról, az amerikai társadalomról. Egyre kevésbé volt lehetséges még az iskolai emberekkel is csupán az iskoláról és az oktatásról beszélni, a nélkül, hogy a beszélgetés tárgya ne hagyta volna el az iskolát, az oktatást. Rövidre fogva az utóbbi időben hosszú idő telt el mióta valaki is azt kérdezte volna tőlem, hogy hogyan kell a gyerekeket megtanítani helyesen írni (összeadni, szorozni stb.) a nélkül, hogy drill-t alkalmaznánk? A nemzeti beszélgetés hasonlóan ahhoz, mint az én beszélgetésem George Dennisonnal más irányt

vett.

Bizonyos értelemben ez a könyv egy időszak lezárása. Egy idő óta én és mások is – néhányan közülük még a születésem előtt azt mondták, hogy a gyerekek természetük szerint ügyesek, energikusak, kíváncsiak, szeretnek tanulni, és jók a tanulásban, és nem kell őket a tanuláshoz erőltetni és kényszeríteni, és hogy akkor tanulnak a legjobban ha boldogok, aktívak, bevonódtak, és érdekeltek abban, amit tanulnak, és akkor a legrosszabbak, és akkor tanulnak a legkevesebbet, vagy semmit, amikor unatkoznak, vagy fenyegetve, megalázva, veszélyeztetve érzik magukat. Néhány évvel ezelőtt ezek a dolgok vita tárgyai voltak, és erről beszélni radikális dolognak számított. Ma nem ez a helyzet. Majdnem minden tanár, ha ma ezt hallja ásít egyet, és azt mondja. „Van ezen túl valami újdonság?”

Ez nem azt jelenti, hogy mindenki így gondolkodik. Sokan soha nem is fognak. De egészében ezek a valamikor radikális és bolondos ideák a szokásos bölcsesség részévé váltak. A tanárképzők hallgatói olyan dolgokat kell, olvassanak, olyan dolgokkal kapcsolatban kell tesztekét írjanak, amit olyan emberek írtak, akik korábban „romantikus” kritikusoknak neveztek. A lehetetlen elképzelhetővé vált.

Ami mégis aggodalommal tölt el engem az az, hogy számosan mondják azt, hogy iskoláinknak olyannak kell maradniuk, mint amilyenek, még akkor is, ha gyerekek ott kevesebbet tanulnak. Egy kicsit máshogy fogalmazva, iskoláinknak olyannak kell maradni amilyenek, még akkor is, ha tudjuk, hogy ezek a tulajdonságok nem szolgálják a tanulást. Éppen ezért embereket meggyőzni arról, hogy az iskolák nem a tanulást szolgálják, nem jelent sokat, hiszen azokat nem is arra valónak találták ki.

Elég sok ember hisz ma abban, hogy az oktatási rendszernek alapos változásra lenne szüksége, hogy azt a gyerekek érdeklődése befolyásolhassa, hogy az ne legyen kényszerekkel

megterhelve. Kevesen vannak azonban azok, akik ezt a teóriát elfogadják, mindezeket meg is próbálták a gyakorlatba átültetni. Túl sokan közülük, akik megpróbáltak változtatni csalódtak, és vereséget szenvedtek. Ez a könyv abból a számos beszélgetésből nőtt ki, amit ilyen emberekkel folytattam, ami alatt megpróbáltuk megérteni, hogy miért nem működnek azok a dolgok, amikben hiszünk, vagy ha működnek, akkor miért nem működnek igazán jól.

Egy másik vonatkozásban ez a könyv abból a cikkből, vagy könyvfejezetből nőtt ki, amelyet Harold Hart kérésére írtam a Summerhill: For and Against c. kötethez. Egy idő után a gondolatok két központ körül kezdtek el csoportosulni. Az egyik az volt, hogy milyen alapokon működik ez az iskola, miért működött ilyen jól, és miért volt képes annyi gyereknek segíteni, olyanoknak, akiknek senki nem volt képes segíteni, olyanoknak, akikről azt gondolták, hogy semmi segítség nem létezik számukra. A másik rész Summerhill néhány problémájával volt kapcsolatban, ott sem oldottak meg teljes mértékben. Úgy tűnt nekem, hogy gondolkodnunk kell, arról, hogy mit tegyünk ezekkel a problémákkal kapcsolatban, hogy hogyan vigyük tovább Neill munkáját, másképpen szólva hogyan lépünk tovább Summerhillen. Hamarosan láttam, hogy az anyag meghaladja egy fejezet kereteit. Elképzeltem 3 lehetséges könyvet. Egy természetes címnek tűnt akkoriban: Summerhill és azon túl. De hamarosan ez is megváltozott.

Egyre inkább úgy tűnt, hogy problémáink nagy része abban van, hogy csak nagyon kevesen közülünk hisznek a szabadságban. Persze mint jelszó ez nagyszerű. De nem értjük a szabadságot, mint folyamatot, vagy mint egy mechanizmust, amely szerint az embereknek dolgozni és élni kell. Életünkben olyan kevés tapasztalatot szereztünk a szabadsággal kapcsolatban, hogy az egészen triviális esetektől eltekintve nem tudjuk elképzelni, hogy az működhetne, ha valami komoly dolgot akarunk elvégezni. A mai időben csak a katonai (corporate-military) modell az, amiben bízunk. A legtöbb ember, még a demokráciákban is,

valami olyasminak tekinti a demokráciát, amely arra szolgál, hogy egy komplikált folyamat során kiválasszuk magunknak vezetőinket, akiknek azután engedelmeskednünk kell, és ez csak annyiban különbözik más rendszerektől, hogy valamilyen gyakorisággal lehetőségünk van új főnököket kiválasztanunk.

Ha a szabadság mibenlétét nem értjük, akkor nem értjük a tekintély mibenlétét sem. Szervezeti diagramokban gondolkodunk, harapási sorban, csillagokban a váll-lapokon. Ha valaki feljebb van a szervezeti diagramban, akkor az azt jelenti, hogy joga van megmondani azt, mit tesz és nekünk ezt meg kell tenni akkor is, ha ez abszurd, romboló, vagy kegyetlen. Elég természetes, hogy mindennek folytán sokan, amikor ezt a fajta torzulást látják, akkor mindenestül elutasítják a tekintély fogalmát. Sajnos ezzel együtt gyakran – bármilyen érthető is undoruk, elutasítják a kompetencia, az inspiráció, a vezetés lehetőségét. Elképzелhetetlen számukra kikérni valakinek a véleményét, vagy valakinek a tanácsát követni, mert az illető egy dologban jobban kiismeri magát, vagy utánagondolt már annak a problémának, amely felmerült. Az egyetlen alternatíva, amit ismernek az erőszakra épülő tekintélyen kívül az minden tekintély elutasítása. Ezért igyekeztem feltárni a szabadság igazi természetét, hogy jobban megérthessük azt, hogyan tudnak különböző korú és képességű emberek úgy együtt élni, hogy hasznosak legyenek egymásnak a nélkül, hogy egyesek közülük a többieket mindig nógatnák.

A könyv címének van egy másik jelentése is. Korábban úgy gondolkodtam, hogy az oktatás reformja arról szól, hogy az iskolákban több szabadság legyen. Ha ez sikerülne, akkor minden gyerek számára lenne egy jó oktatási rendszerünk. Ma úgy tűnik, hogy a probléma szélesebb: Ha iskolák léteznek, akkor természetesen azt szeretnénk, hogy jobbak legyenek, ne rosszabbak. De nem hiszem azt, hogy az elképzелhető iskolareformok összegeként egy olyan iskolarendszert kapnánk, ami mindenkinek jó lenne, vagy akár csak minden gyereknek jó lenne. A felnőttek köztük a gyerekeket nagy mértékben az egész

társadalom neveli, az élet egészének minősége, nem csupán az, ami az iskolában történik. Sok iskolai ember álma, amely arról szól, hogy az iskolák az erények szigetei, és ezt tovább tudják adni az egyébként erkölcstelen világban a gyerekeknek egy veszélyes illúzió. Lehet, hogy működött a középkorban, de nem működik az autók a repülőgépek, a TV a tömegkommunikáció korában.. Másfelől világos, hogy sok ember nem tolerál egy más világot, mint amiben ők éltek, és amiben gyerekeik élnek az iskolában. Még akkor is, ha az iskola feladná azt, hogy erre a világra készítse fel és e helyett azt venné céljául, hogy azok egy jobb világot építsenek és abban éljenek, mindezt sokan nem engednék túlzottan messze menni.

A könyv címében szereplő „túl” szó azt jelenti, hogy túl kell lépnünk az iskolareformokon és el kellene gondolkoznunk az iskolán és az iskolázáson egyáltalán. Meg tudja egyáltalán az iskola csinálni, amit akar? Ez a legjobb módja ennek? Mik lehetnek jobb utak?

fordította: Fóti Péter

Kapcsolódó oldalak:

- John Holt: Tekintély (Ennek a könyvnek az)
- John Holt: Három félrevezető metafora
- John Holt: Gyerekek bírósága egy fekete többségű szabad iskolában a 70-es években
- John Holt: Iskolai kudarcok – teljes magyar szöveg és bevezető